

Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΑΙΜΟΝΩΝ ΓΙΑ ΛΑΪΚΗ ΧΡΗΣΗ

9

Είδαμε ότι στις ΗΠΑ και στη Βρετανία τα αρχικά προγράμματα λιτότητας που επιβλήθηκαν για να ξεπεραστεί η κρίση κερδοφορίας και αναπαραγώγης της καπιταλιστικής σχέσης γρήγορα τα διαδέχθηκε, στα τέλη του '70/αρχές του '80, μια πραγματική **πολιτική απορρύθμισης**. Κομμάτι αυτής της πολιτικής στα λεγόμενα «υπανάπτυκτα» ή «υπό ανάπτυξη» κράτη ήταν η ενθάρρυνση της εθνικής χρέωσης, οι περικοπές των δημόσιων επενδύσεων, τα Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής.¹⁶ Αυτό προκάλεσε νέους κοινωνικούς αγώνες, νέες εξεγέρσεις για το ψωμί που οδήγησαν τα δικτατορικά κράτη που προήλθαν από τους αντιαποικιακούς αγώνες σε κρίση νομιμοποίησης. Καθώς η πολιτική της απορρύθμισης συνεχίζόταν και οι στρατηγικές αυτοσυντήρησης του κεφαλαίου αποκτούσαν έναν αυξανόμενα τοπικιστικό χαρακτήρα, οι αντιμαχόμενες ηγετικές φράξιες και οι κοινωνίες αυτών των χωρών κατέφευγαν, όλο και πιο πολύ, στην πολεμική οικονομία. Από τη δεκαετία του '80 και μετά εισήλθαμε σε μια εποχή αυξανόμενης **αδυναμίας επιτήρησης του προλεταριάτου** από την πλευρά των κρατών ή για να δανειστούμε μια έκφραση από τους χρηματιστές, μια εποχή «μεγάλης αστάθειας».

10

Η περίπτωση της Αλγερίας αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτικο-κοινωνικής διαδικασίας που προσπαθούμε να περιγράψουμε. Η κυβέρνηση του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου, η οποία προέκυψε από τη νικηφόρα έκβαση του πολέμου ενάντια στους γάλλους αποικιοκράτες, είχε

προωθήσει τη δεκαετία του '60 μια ταχεία πρωταρχική συσσώρευση που είχε οδηγήσει στην εκβιομηχάνιση της παραγωγής. Όπως όλες σχεδόν οι αναπτυξιακές δικτατορίες του «τρίτου κόσμου» στήριζε τη νομιμοποίησή της στο «κοινωνικό συμβόλαιο με το λαό». Σύμφωνα μ' αυτό, η άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας και τα αυξημένα, μετά το '73, έσοδα από το πετρέλαιο αποτελούσαν την υλική βάση ενός «σοσιαλιστικού» κοινωνικού κράτους που εγγυόταν ένα σταθερό μισθό για όλους, δωρεάν εκπαίδευση και παροχές υγείας, εξασφάλιση κατοικίας και βασικών ειδών διατροφής.

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 το δυτικό κεφάλαιο ξεκίνησε μια επιχείρηση επανάκτησης του ελέγχου της διεθνούς πετρελαιϊκής παραγωγής. Η τιμή του πετρελαίου άρχισε να πέφτει και τα επιτόκια ν' αυξάνονται. Το κράτος, που είχε δανειστεί την εποχή των παχιών αγελάδων με φτηνά επιτόκια και τώρα έπρεπε να αποπληρώσει τις δυτικές τράπεζες με ψηλά, επιχείρησε ν' αντιμετωπίσει το «πρόβλημα» με περικοπές μισθών και παροχών. Όσο η εργατική και φοιτητική αντίσταση στην εναρμόνιση του αλγερινού κράτους με τη διεθνή πολιτική της λιτότητας αυξανόταν, τόσο η αντεπίθεση της εξουσίας γινόταν οξύτερη. Το αλγερινό κεφάλαιο αναγκάζοταν να εγκαταλείψει το «κοινωνικό συμβόλαιο» σε μια χώρα όπου η άγρια πρωταρχική συσσώρευση της δεκαετίας του '60 και του '70 είχε προκαλέσει μια πρωτοφανή αγροτική έξοδο.

Τη δεκαετία του '80 η ύπαιθρος είχε αδειάσει, οι πόλεις είχαν γιγαντωθεί, η αύξηση του αριθμού των γεννήσεων ήταν ανεξέλεγκτη, η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών χειροτέρευε, ο αριθμός των ανέργων (πτυχιούχων ή μη) αυξανόταν, η κοπάνα, σε εργοστάσια εισαγόμενης υψηλής τεχνολογίας που προσπαθούσαν να λειτουργήσουν χωρίς ειδικευμένους εργάτες, ήταν ευρέως διαδεδομένη. Την εποχή της προεδρίας του Chadli Benjedid (1979-92), οι αλγερινοί ηγέτες προσπάθησαν να ελέγξουν την προλεταριακή δυσαρέσκεια προωθώντας τη

¹⁶ Για μια συνοπτική παρουσίαση των Π.Δ.Π. και των αγώνων εναντίον τους, βλ. *Τα Παιδιά της Γαλαρίας* νο.9 (2001), σ.54-63 και 66-67.

διασπαστική ιδεολογία του ισλαμισμού που μέσω του μησογυνισμού μετατρέπει το μισό πληθυσμό σε εξιλαστήριο θύμα που φορτώνεται τις ευθύνες της διάψευσης όλων των κοινωνικών προσδοκιών.¹⁷ Με την ενθάρρυνση του κράτους, οι φονταμενταλιστές εισέβαλαν στα σχολεία, τα πανεπιστήμια, την τηλεόραση, τα τζαμιά: μ' αυτή την «ηθική εκστρατεία» και την ιδεολογική χειραγώγηση το κράτος πίστευε ότι θα μπορούσε ν' αποτρέψει οποιαδήποτε αμφισβήτηση των ταξικών ανισοτήτων. Κάτι τέτοιο δεν συνέβη κι όλη η δεκαετία του '80 σημαδεύτηκε από περιοδικές κινητοποιήσεις φοιτητών, μαθητών και εργατών καθώς κι από εξεγέρσεις.

Τον Οκτώβρη του 1988 στο Αλγέρι και σε αρκετές ακόμα πόλεις ξέσπασε μια από τις πιο βίαιες εξεγέρσεις για το ψωμί (η Αλγερία, για όλους τους λόγους που προαναφέραμε, ήταν μια από τις πιο εξαρτημένες, στον τομέα των τροφίμων, χώρες: ήδη το 1979 εισήγαγε το 70% των τροφίμων της όταν το ίδιο ποσοστό το 1969 ήταν μόλις 27%). Οι διαδηλωτές που προέρχονταν από τις φτωχογειτονιές και τις βιομηχανικές περιοχές επιτέθηκαν σε κυβερνητικά κτίρια, αστυνομικά τμήματα και ξενοδοχεία, λεηλάτησαν τα κρατικά πολυκαταστήματα και σε αρκετές περιπτώσεις τα πυρπόλησαν. Οι ισλαμικές ομάδες και τα

αριστερά κόμματα, που αρχικά πιάστηκαν στον ύπνο απ' αυτή την αυθόρμητη εξέγερση, παρενέβησαν αργότερα μόνο και μόνο για να περιορίσουν την έκτασή της, ν' αποτρέψουν τη βία και να κάνουν έκκληση στην κυβέρνηση να επιλύσει την κρίση. Η κυβέρνηση πράγματι επέλυσε την κρίση κατεβάζοντας το στρατό που άφησε στο πέρασμά του 300 νεκρούς. Το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα, η **αποτυχία** τόσο των *hittistes*,¹⁸ που αποτελούσαν τον κορμό των εξεγερμένων του '88, όσο και των βιομηχανικών εργατών, των λιμενεργατών, των σιδηροδρομικών που είχαν απεργήσει πριν την εξέγερση και συνέχιζαν σποραδικά τις κινητοποιήσεις τους και μετά απ' αυτήν, **να συγκροτήσουν μια παραγωγική κοινότητα αγώνα** ενάντια στους νόμους του εμπορεύματος, αποδείχτηκε καθοριστική για τις μετέπειτα εξελίξεις. Η κυβέρνηση του Chadli έβαλε μπρος ένα πρόγραμμα πολιτικών μεταρρυθμίσεων που επέτρεψε στους ισλαμιστές να μπουν στο παιχνίδι της πολιτικής αντιπροσώπευσης ως εκφραστές της λαϊκής δυναμικής. Καθώς οι ηγέτες του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου απονομιμοποιούνταν όλοι και περισσότερο στη συνείδηση του κόσμου, ως δολοφόνοι και απατεώνες, το Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας (FIS) άρχιζε να παρελαύνει στους δρόμους του Αλγερίου κάνοντας επίδειξη δύναμης, χωρίς η μισογυνική, εθνικιστική και φιλοκαπιταλιστική¹⁹ προπαγάνδα του να συναντάει ισχυρή αντίσταση απ' τη με-

¹⁷ Το 1984, η κυβέρνηση του Chadli πέρασε έναν «Οικογενειακό Κώδικα» που περιόριζε τα δικαιώματα των γυναικών. Ο κώδικας αυτός, επικαλούμενος τον κορανικό νόμο, όριζε ρητά ότι οι γυναίκες δεν παντρεύονται αλλά δίνονται για γάμο, ότι μόνο οι άντρες έχουν δικαίωμα στο διαζύγιο, ότι μετά το διαζύγιο η γυναίκα πρέπει να μένει στη γειτονιά του συζύγου της ώστε να μπορεί να την ελέγχει και ότι στα δικαστήρια η μαρτυρία δύο γυναικών ισούται με τη μαρτυρία ενός άντρα! Αυτή η τακτική του καθεστώτος εξυπηρετούσε ταυτόχρονα δύο στόχους: αφενός εμποδίζονταν οι γυναίκες (που αποτελούσαν μόνο το 5% των μισθωτών) να εργαστούν έξω από το σπίτι και έτσι μέσω της (απλήρωτης) γυναικείας οικιακής εργασίας εξασφαλίζόταν η φτηνή αναπαραγωγή της αντρικής εργατικής δύναμης και αφετέρου κατακρίνονταν οι γυναίκες που επιδίωκαν να μπουν στην αγορά εργασίας ως υπεύθυνες για την ανεργία και το «πληθυσμιακό πλεόνασμα».

¹⁸ *Hittistes* ονομάζονται οι άνεργοι νεολαίοι που «αράζουν στον τοίχο» (*hit* σημαίνει «τοίχος» στα αραβικά). Η αγαπημένη τους μουσική ήταν η Rai που τα τραγούδια της μιλάνε για τον έρωτα, το αλκοόλ και την ανία, βασική τους ασχολία ήταν το ποδόσφαιρο και οι «γκόμενες», τη βγάζαν με χίλιες δυό κομπίνες και χλεύαζαν τους συνομήλικούς τους που άφηναν γενειάδες και τρέχαν πίσω από τους μουσουλμάνους παπάδες.

¹⁹ «Η οικονομική δραστηριότητα, η επιδίωξη κέρδους, το εμπόριο και, κατά συνέπεια, η παραγωγή για την αγορά αντιμετωπίζονται εξίσου ευνοϊκά από την παράδοση και από το Κοράνι. Βρίσκει μάλιστα κανέις εκεί και διθυραμβικές διατυπώσεις σχετικά με τον έμπορο. Αναφέρεται ότι ο Προφήτης είχε πει: "Ο αξιόπιστος έμπορος θα κάθεται, την ημέρα της Κρίσεως, στον ίσκιο του θρόνου του Θεού" ή ακόμα, "οι έμποροι είναι οι ταχυδρόμοι τούτου του κόσμου και οι πιστοί θεράποντες του Θεού πάνω στη γη". Σύμφωνα με την ιερή Παράδοση, το εμπόριο είναι ένας προνομιούχος τρό-

ριά του προλεταριάτου. Το αντίθετο, όλο και περισσότεροι άρχιζαν να βλέπουν σ' αυτή την ανερχόμενη δύναμη τον εκδικητή της κρατικής καταστολής του '88.

Το FIS που κέρδισε τις δημοτικές εκλογές του '90 και βάδιζε με αυτοπεποίθηση προς την κατάκτηση της εξουσίας βασιζόταν οικονομικά και εκλογικά σ' ένα πλήθος μεγάλων και μικρών εμπόρων που δρούσαν είτε εντός της επίσημης είτε εντός της «άτυπης» οικονομίας: τους πλούσιους στρατιωτικούς επιχειρηματίες-ιδιοκτήτες βιοτεχνιών και εμπορικών καταστημάτων που είχαν εδραιώσει στο παρελθόν την οικονομική τους κυριαρχία μέσω των σχέσεών τους με το στρατό, χάρη στις υπηρεσίες που προσέφεραν κατά τη διάρκεια του πολέμου της ανεξαρτησίας ως αντάρτες· τους trabendistes-πλανύδιους πωλητές που μεταπωλούν εμπορεύματα που φέρνουν απ' τις ευρωπαϊκές πόλεις και οι οποίοι δουλεύουν για τους στρατιωτικούς επιχειρηματίες (οι trabendistes είναι συνήθως άνεργοι πτυχιούχοι)· τέλος, τους μικρομαγαζάτορες. Θιασώτες μιας «ελεύθερης

οικονομίας» που θα μετέτρεπε την Αλγερία σε «Καλιφόρνια της Βόρειας Αφρικής», οι ηγέτες του FIS έγιναν οι εκφραστές των προσδοκιών πλουτισμού και κοινωνικής ανόδου που έτρεφαν αυτά τα στρώματα ενώ προσέθεταν και μια νότα «ηθικής οικονομίας», αλληλοβοήθειας ('Umma) και αλληλεγγύης προς τους φτωχούς των πόλεων στην όλη ιδεολογική τους προπαγάνδα. Η μορφή πελατειακού κράτους που πρωθιύσαν οι «φονταμενταλιστές» δεν είχε καμία σχέση με τη μονολιθική, παραπλανητική και καθαρά πολιτισμική εικόνα του Ισλάμ που διατηρεί η δυτική «κοινή γνώμη». Ούτε και το στρατιωτικό πραξικόπημα του '92, αμέσως μετά τον πρώτο γύρο των βουλευτικών εκλογών που τις κέρδισε το FIS, είχε καμία σχέση με την «υπεράσπιση της πολυκομματικής δημοκρατίας» αλλά αποσκοπούσε στην υπεράσπιση των οικονομικών και πολιτικών προνομίων του στρατού από αυτό που θεωρούσε ως ακραία τάση του ισλαμισμού που αυτός ο ίδιος είχε προωθήσει. Ο αποκεφαλισμός των δημοτικών συμβουλίων που έλεγχε το FIS δεν οδήγησε πάντως στην ήττα των ισλαμιστών. Αντίθετα, δίπλα στο Ένοπλο Ισλαμικό Κίνημα που είχε ιδρυθεί νωρίτερα, δημιουργήθηκαν δύο νέες ένοπλες φράξιες, η Ένοπλη Ισλαμική Ένωση (GIA) και το Κίνημα για ένα Ισλαμικό Κράτος (MEI). Στους ισλαμικούς δήμους του Αλγερίου έστησαν, χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία, τα δίκτυα οικονομικής και ηθικής υποστήριξης του ανταρτικού αγώνα τους. Απέναντι στη δυσμενή γι' αυτό κατάσταση, το κράτος επέλεξε μια πολιτική απομόνωσης αυτών των δήμων. Καθώς το κράτος εγκατέλειπε τους κατοίκους στη μοίρα τους αναπτυσσόταν ένα **αίσθημα ανασφάλειας** που το ενδυνάμωνε η άσκηση ή η απειλή χρήσης βίας (από κλέφτες, ένοπλους ισλαμιστές, χαφιέδες του κράτους και στρατιώτες που στρατοπέδευαν γύρω από τους δήμους και είχαν δημιουργήσει rackets, συμμορίες που πούλαγαν προστασία στους μαγαζάτορες). Η γενική ανασφάλεια είχε σαν αποτέλεσμα το κλείσιμο των ανθρώπων στους τέσσερις τοίχους του σπιτιού τους

πος να κερδίζεις το ψωμί σου. "Αν βγάλεις κέρδη από κάτι που επιτρέπεται, η πράξη σου είναι μια **τζιχάντ** (δηλαδή εξομοιώνεται με τον ιερό πόλεμο) και αν τα χρησιμοποιείς για την οικογένεια και τους συγγενείς σου αυτό είναι μία **σαντάκα** (δηλαδή μια ευσεβής, αγαθοεργή πράξη)... Παρόμοια και η μισθωτή εργασία θεωρείται κάτι το απόλυτα φυσιολογικό". Maxime Rodinson, Ισλάμ και Καπιταλισμός (Αθήνα, 1980).

και την απουσία αλληλεγγύης απέναντι στην όποια επίθεση δεχόταν κάποιος γείτονας ο οποίος δεν ήταν φίλος και ως εκ τούτου δεν μπορούσαν να γνωρίζουν την πραγματική του ταυτότητα. Μόνο η εγκατάσταση των ένοπλων ισλαμικών ομάδων στις συνοικίες, υπό την καθοδήγηση των «εμίρηδων» που διοικούσαν αυτές τις ομάδες, κατάφερε να σταματήσει την ανεξέλεγκτη εγκληματικότητα είτε εντάσσοντας τους εγκληματίες στις γραμμές τους (δηλ. εντάσσοντάς τους σε μια πολιτική μορφή εγκληματικότητας) είτε αναγκάζοντάς τους να εγκαταλείψουν τις συνοικίες που αυτές τώρα διαφέντευαν.

Ήταν σ' αυτή τη φάση, μετά το '93, που οι hittistes μπήκαν στις ισλαμικές ομάδες εξοργισμένοι απ' την ανούσια ζωή στην οποία τους καταδίκαζαν οι νυχτερινές απαγορεύσεις κυκλοφορίας και αναγκασμένοι, απ' τη στρατηγική του τρόμου που εφάρμοζαν και οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές, να επιλέξουν στρατόπεδο. Από κει και πέρα τα πάντα υποβιβάστηκαν σε στρατηγικές επιβίωσης.²⁰ Τα κλεφτρόνια, οι hittistes και οι πιο αποφασισμένοι εγκληματίες έγιναν οι προσωρινοί εργάτες του πολιτικού εγκλήματος· έκλειναν συμβόλαια μερικής απασχόλησης σε δουλειές που εκτείνονταν από την οδήγηση φορτηγών γεμάτων εκρηκτικά ως τη δολοφονία συγκεκριμένων ατόμων.

Το 1994 το αλγερινό κράτος επαναδιαπραγματεύτηκε το χρέος του με το ΔΝΤ και εισήγαγε ένα νέο Πρόγραμμα Δομικής Προσαρμογής που προέβλεπε τη σταδιακή φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, τον τερματισμό των κρατικών επιδοτήσεων στα καταναλωτικά προϊόντα, την υποτίμηση του το-

πικού νομίσματος και την ίδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων. Εφαρμόζοντας ένα τέτοιο πρόγραμμα το καθεστώς κατάφερε να εξασφαλίσει δάνεια και πιστώσεις από τις διεθνείς τράπεζες κι έτσι να χρηματοδοτήσει την πολιτική της «ασφάλειας» που εφάρμοζε αναβαθμίζοντας τον κατασταλτικό μηχανισμό του. Η φιλελευθεροποίηση της αγοράς ήταν μια μορφή πολέμου, οδήγησε στην άνθιση της πολεμικής οικονομίας ή ακριβέστερα, στην **ανάπτυξη μιας οικονομίας λεηλασίας** απ' την οποία δε βγήκε κερδισμένο μόνο το κράτος αλλά και οι «εμίρηδες» μέσω των εταιριών εισαγωγών-εξαγωγών που ίδρυσαν και οι οποίες χρηματοδοτούσαν τον αγώνα τους για εξουσία. Βέβαιες πια για τη διατήρηση της κρατικής εξουσίας, πολυεθνικές εταιρίες όπως η British Petroleum, η Exxon, η Repsol, η Agip, κ.ά άρχισαν, από το 1995 και μετά, να επενδύουν εκατομμύρια δολάρια μέσα στη χώρα. Ορισμένες περιοχές στη Σαχάρα ανακηρύχθηκαν «αποκλεισμένες ζώνες» και η πρόσβαση των πολιτών σε αυτές απαγορεύτηκε. Οι εταιρίες απέκτησαν το δικαίωμα να προσλαμβάνουν μισθοφόρους για να τις φυλάνε μαζί με το στρατό. Η ανακάλυψη νέων πετρελαιοπηγών και η ολοκλήρωση των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου προς το Μαρόκο και την Τυνησία επέτρεψαν στο στρατό να σταθεροποιήσει τα εισοδήματά του. Έτσι το κράτος, που στην αρχή του εμφυλίου πολέμου παρέπαιε, κατάφερε να δημιουργήσει μια νέα μορφή προσόδου εκμεταλλευόμενο την «ισλαμική απειλή».

Ο ισλαμικός δαιμόνας καταγγέλθηκε δημόσια στην Ευρω-Μεσογειακή Διάσκεψη της Βαρκελώνης το Νοέμβρη του 1995, όταν οι 27 χώρες που συμμετείχαν σ' αυτή διακήρυξαν την πρόθεσή τους ν' «αγωνιστούν ενάντια στα ναρκωτικά, το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία».

²⁰ «Εξαιτίας των κινδύνων οι οικογένειες “τοποθετούσαν” τους γιους τους σε διαφορετικά στρατόπεδα: όταν ένας αδελφός καλούνταν στο στρατό δεν ήταν ασυνήθιστο ένας άλλος να προσέγγιζε μία ισλαμική φράξια. Έτσι οι νέοι έδιναν αμοιβαία προστασία ο ένας στον άλλο· ο καθένας έδινε στον “αδελφό” του τις ζωτικές πληροφορίες που θα του επέτρεπαν είτε ν' αποφύγει τη σύλληψη απ' την αστυνομία είτε, σε περίπτωση που ήταν στρατιώτης, ν' αποφύγει μια πιθανή απόπειρα δολοφονίας όταν θα γύριζε σπίτι με άδεια για να δει τους γονείς του. Το αποτέλεσμα ήταν ν' αναπτυχθεί ανάμεσα στους νέους το επάγγελμα του πολεμιστή. Ο καθένας έκανε τη δική του προσωπική επένδυση σε κάποια από τις αντιμαχόμενες πολεμικές μηχανές (δυνάμεις ασφαλείας, ισλαμικές φράξιες, εγκληματικές ομάδες, εταιρίες “σεκουριτάδων”) για να προστατεύσει τον εαυτό του και, πάνω απ' όλα, τους δικούς του ανθρώπους.» Luis Martinez, *La guerre civile en Algérie* (Παρίσι, 1998).

Το Μάρτη του 1996, οι ΗΠΑ μάζεψαν στο Sharm el Sheikh της Αιγύπτου, σε μια «αντιτρομοκρατική» διάσκεψη κορυφής, ηγέτες διαφόρων χωρών. Εκεί η «ισλαμική απειλή» ανακηρύχθηκε σε νο 1 «εχθρό» και αποφασίστηκε η λήψη μέτρων ενάντια στη χρηματοδότηση των «τρομοκρατικών οργανώσεων». Πέρα από τον «αντι-τρομοκρατικό» νόμο που ψηφίστηκε με πολλές φανφάρες στις ΗΠΑ την ίδια χρονιά, δύο νέες Συνθήκες που συντάχθηκαν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ τα επόμενα χρόνια υπογράφτηκαν από την πλειοψηφία των εθνών-κρατών: η Διεθνής Συνθήκη για την Απαγόρευση των Τρομοκρατικών Βομβιστικών Επιθέσεων το 1998 (στις εν λόγω βομβιστικές επιθέσεις δεν περιλαμβάνονται φυσικά, οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί του Ιράκ, της Σερβίας, του Αφγανιστάν από τις ΗΠΑ και το NATO!) και η Διεθνής Συνθήκη για την Απαγόρευση της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας το 1999 (στην οποία χρηματοδότηση, εξίσου φυσικά, δε συμπεριλαμβάνονται τα κονδύλια για κρατικούς πολεμικούς εξοπλισμούς). Αυτές οι Συνθήκες ενσωματώθηκαν αργότερα στις εθνικές νομοθεσίες με τους διάφορους τρομονόμους (όπως ο ελληνικός τρομονόμος του 2001).

Με θλίψη οι ηγέτες της διαλυμένης πια FIS αναγνώρισαν ότι «δυστυχώς η διεθνής κοινότητα δεν αναγνωρίζει ως νόμιμο το δίκαιο αγώνα μας και την ένοπλη πάλη».²¹ Σήμερα στην Αλγερία ο κερδισμένος από το συνεχιζόμενο εμφύλιο πόλεμο (πάνω από 100.000 άτομα έχουν σκοτωθεί από το 1992) είναι ξεκάθαρα το κράτος και ο στρατός. Όμως η κυβέρνηση του σημερινού προέδρου Μπουτεφλίκα έχει κάνει ορισμένες υποχωρήσεις στο ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων. Από τις 100 κρατικές επιχειρήσεις που είχε ανακοινώσει ότι θα ιδιωτικοποιούσε το 2002 καμία δεν έχει ακόμα πουληθεί. Αυτό οφείλεται στην αντίσταση των εργατικών συνδικάτων και στην επιθυμία της στρατιωτικής

ελίτ να συντηρήσει ένα μίνιμουμ πελατειακού κράτους που να μπορεί ακόμα να της προσδίδει κάποια στοιχειώδη νομιμοποίηση.

11

Όπως φαίνεται ξεκάθαρα απ' το παράδειγμα της Αλγερίας, ο πόλεμος δεν είναι «μία παρέκκλιση από την κανονική, ειρηνική ζωή», όπως διατείνονται οι διάφοροι ειρηνιστές. Ο πόλεμος είναι η υγεία της καπιταλιστικής κοινωνίας και του κράτους της. Ο πόλεμος είναι όχημα κοινωνικής αλλαγής. Χάρη στον πόλεμο ανανεώνεται η τεχνολογία επιτήρησης και ελέγχου των πληθυσμών, αποσυντίθεται η δύναμη των εξεγερμένων προλετάριων και ανασυντίθεται τεχνικά η υποταγμένη εργατική δύναμη, αναδιανέμεται ο πλούτος μεταξύ των ένοπλων καπιταλιστών, επιτυγχάνεται η απαξίωση του «προβληματικού» κεφαλαίου και αναδιοργανώνονται οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις ως ανταγωνιστικοί πόλοι συσσωρευμένης αξίας· αλλάζουν τελικά οι ίδιες οι νοοτροπίες και οι καθημερινές σχέσεις των ανθρώπων. Ο πόλεμος, ακόμα κι όταν είναι χαοτικός, είναι αναγκαίος. Τον επιβάλλει η πρόοδος της καπιταλιστικής οικονομίας. Όλοι οι φιλελεύθεροι δημοκράτες, οι σοσιαλιστές (ροζ ή κόκκινοι), οι ατομικιστές, όλοι οι οπαδοί της «ρυθμισμένης» ή «ελεύθερης» οικονομίας, όλοι οι θιασώτες του «εγώ και τώρα» ή του «κοινωνικού κράτους» γίνονται απλά γελοίοι όταν καταφέρονται, εδώ και κει, εναντίον αυτού ή του άλλου πολέμου.

Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» είναι η πιο πρόσφατη εκδοχή του καπιταλιστικού πολέμου. Είναι η διεθνοποίηση του «πολέμου κατά του εγκλήματος» και του «πολέμου κατά των ναρκωτικών» με άλλη ορολογία. Είναι η συνέχιση του παλιού, καλού «συμβατικού» πολέμου με άλλα μέσα. Όπως όλοι οι πόλεμοι, για να έχει κοινωνική αποδοχή πρέπει να ορίζει τους εχθρούς του, τους δαίμονές του. Ή, στην ανάγκη, να τους κατασκευάζει.

²¹ *La Croix l'Evénement*, 21-1-95. Το αναφέρει ο Martinez, ό.π.π. Το Σεπτέμβρη του '97 η ένοπλη πτέρυγα του FIS κάλεσε το κράτος σε ανακωχή αλλά η GIA συνεχίζει, αν και εμφανώς αποδυναμωμένη.

Γκουαντάναμο, 2002.

Η πολιτική του τρόμου είναι η άλλη όψη της πολιτικής του χρήματος. Έχοντας μάθει να ζούμε, στη «Δύση» ή στον «Τρίτο Κόσμο», με τον τρόμο της ανεπάρκειας του χρήματος, έχοντας αποτύχει να οργανώσουμε μια κοινότητα αγώνα ενάντια στο κεφάλαιο, δεν είναι ευνόητο να υποταχθούμε στην επίσημη προπαγάνδα για τους «κινδύνους που μας απειλούν» ή, στην καλύτερη περίπτωση, να νοιώθουμε ανίκανοι να την αντιμετωπίσουμε; Ο αριστερός / εθνικοαπελευθερωτικός ένοπλος αγώνας παλιότερα και η ισλαμική τζιχάντ πρόσφατα ευαγγελίζονταν και οι δύο διαφορετικές παραλλαγές της καπιταλιστικής οικονομίας. Έχασαν στη σύγκρουσή τους με το «δυτικό, ιμπεριαλιστικό» δαιμόνα και δε θα είμαστε εμείς αυτοί που θα λυπηθούν γι' αυτή την ήττα.

12

Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» δεν έχει να κάνει μόνο με την επέκταση της «ελεύθερης οικονομίας» αλλά στην παρούσα φάση αφορά κυρίως το **ξεμπλοκάρισμά** της. Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» επιχειρεί να αντιμετωπίσει με τη βία τα προβλήματα

που συσσωρεύτηκαν κατά την προηγούμενη φάση πολεμικής επιβολής της νεοφιλελεύθερης απορρύθμισης, σε πλανητική κλίμακα. Στην πρώτη του φάση —πόλεμος ενάντια στη Σερβία και το Κόσοβο το 1999— όταν η **επιμέρους** κρίση υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου στις ΗΠΑ δεν είχε ακόμα εκδηλωθεί, η ρητορική που χρησιμοποιούνταν ήταν αυτή των «ανθρωπιστικών επεμβάσεων», της «προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» που τα καταπατούσαν οι «δικτάτορες» α λά Μιλόσεβιτς και τα υπεράσπιζαν αδύναμα οι «καλοί» τρομοκράτες α λά UCK.

Με την εκδήλωση της κρίσης στην ίδια την καρδιά του διεθνοποιημένου καπιταλισμού, η αντίδραση της ηγετικής φράξιας μέσα στην Καπιταλιστική Διεθνή υπήρξε άμεση και καλοσχεδιασμένη. Αφήνοντας μερικούς ηλίθιους ισλαμιστές να οδηγήσουν δύο αεροπλάνα καταπάνω στους δίδυμους πύργους της Νέας Υόρκης και σκηνοθετώντας μια αεροπορική επίθεση που υποτίθεται ότι έγινε την ίδια ώρα στο Πεντάγωνο, το αμερικανικό κράτος δε δημιούργησε μόνο τη μεγαλύτερη απάτη στην

ιστορία της ανθρωπότητας αλλά επίσης κατασκεύασε το άλλοθι που χρειαζόταν για να βάλει μπροστά μια σειρά από μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους στόχους που είχαν ήδη προαποφασιστεί.²² Με ιδεολογική σημαία τις «προληπτικές επιθέσεις» και το διαρκή πόλεμο ενάντια

²² Για την τραγελαφική ιστορία του πως η στρατιωτική αεροπορία των ΗΠΑ έμεινε παθητική για μάμιση ώρα (όση ακριβώς χρειάστηκαν οι αεροπειρατές για να κάνουν τη δουλειά τους) εκείνο το πρωινό της 11/9 και άλλα «διασκεδα-

στον «άξονα του κακού» που υποτίθεται ότι απειλεί την «παγκόσμια κοινότητα» και με όπλο τη φονικότερη πολεμική μηχανή μαζικής καταστροφής που διέθετε ποτέ κράτος, η γηγετική φράξια της Καπιταλιστικής Διεθνούς προχώρησε σε πόλεμο ενάντια στους Ταλιμπάν και το ιρακινό κράτος (και έπειτα συνέχεια...) επιδιώκοντας:

◆ να προωθήσει περαιτέρω τη διαδικασία «δημιουργικής καταστροφής» των προκαπιταλιστικών κοινωνικών δομών αυτοσυντήρησης (σταθερή επιδίωξη όλων των καπιταλιστικών πολέμων τα τελευταία 60 χρόνια)

◆ ν' αντιστρέψει τη **γενική** κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης που δημιούργησαν οι απαιτητικοί και ενίστε εξεγειρόμενοι «πλεονάζοντες πληθυσμοί»

◆ να βάλει φρένο στις ακρότητες της γενικευμένης πολεμικής απορρύθμισης δημιουργώντας προτεκτοράτα που είναι ταυτόχρονα στρατόπεδα προσφύγων στην ίδια τους τη χώρα και στρατόπεδα «κοινωνικής εργασίας», στρατιωτικοποιώντας έτσι, με τη συμβολή των ΜΚΟ και της «ανθρωπιστικής βοήθειας», την κοινωνική πολιτική

◆ να συμπεριλάβει ενεργά και το «δικό της» πληθυσμό στον πόλεμο δημιουργώντας μια συναινετική ιδεολογία πανικού και εχθρότητας ενάντια στα «αποτυχημένα, προ-νεωτερικά κράτη του τρίτου κόσμου που απειλούν την ασφάλεια της

αναπτυγμένης Δύσης και ως εκ τούτου πρέπει να τεθούν υπό την εποπτεία της», για να χρησιμοποιήσουμε τη γλώσσα του νέου ιμπεριαλιστικού δόγματος

◆ να θέσει υπό τον άμεσο έλεγχό

της τις πηγές ενέργειας στην Κεντρική Ασία και τη Μέση Ανατολή αυξάνοντας το στρατό κατοχής που είχε αρχίσει να εγκαθιδρύει στις αρχές της δεκαετίας του '90 από την Ερυθρά Θάλασσα ως τον Ειρηνικό

◆ ν' αστυνομεύσει την επαπειλούμενη κοινωνική και πολιτική αναταραχή στη Σαουδική Αραβία και το Ιράν και μέσω μιας φιλοαμερικανικής κυβέρνησης στο Ιράκ ν' αποσπάσει από τους Σαουδάραβες κάθε δυνατότητα ρύθμισης της παραγωγής και της τιμής του πετρελαίου αποδυναμώνοντας έτσι τον ΟΠΕΚ²³

◆ τέλος, να εξασφαλίσει την ελεγχόμενη αναπαραγωγή της πολεμικής οικονομίας μέσω της οποίας αντιμετωπίζεται σήμερα η κρίση υπερσυσσώρευσης στο καπιταλιστικό «κέντρο» και προωθείται γενικότερα η ανάπτυξη της «ελεύθερης αγοράς» στην «περιφέρεια».²⁴

13

Είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν η στρατηγική των ΗΠΑ και των συμμάχων τους όπως την περιγράψαμε παραπάνω, μπορεί να επιλύσει τις αντιφάσεις της απορρύθμισης και να

στικά» παραμύθια της αμερικάνικης κυβέρνησης, βλ. τις εμπειριστατωμένες μελέτες του Γκορ Βιντάλ, «The Enemy Within» («Ο Εσωτερικός Εχθρός»), *Observer*, 27-10-02 και του Τιερί Μεϊσσάν, «Η Τρομακτική Απάτη» (Αθήνα, 2002). Στα ίδια κείμενα (όπως και στ' αποστάσματα από άρθρα της γερμανικής ομάδας Wildcat και του Peter Dale Scott που δημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος) υπάρχει πληθώρα στοιχείων για τους οικονομικούς και γεωπολιτικούς λόγους που είχαν αθήσει το αμερικάνικο κράτος να ξεκινήσει τους στρατιωτικούς σχεδιασμούς του για το Αφγανιστάν, το Ιράκ και άλλες χώρες πολύ πριν την 11/9. Αξίζει όμως να πούμε δύο-τρία πράγματα επιπλέον: το 1992 ο Πωλ Γούλφοβιτς είχε συντάξει μία «Οδηγία Αμυντικού Σχεδιασμού», η οποία προέβλεπε ανάληψη μονομερούς δράσης σε περιπτώσεις σαν του Ιράκ και της Β. Κορέας. Σ' αυτή τη βάση προετοιμάστηκαν οι αναφορές των Τσένι-Ράμσφελντ-Γούλφοβιτς τον Ianouάριο του 2001 και του Ινστιτούτου Baker τον Απρίλιο της ίδιας χρονιάς (αποστάσματα παραθέτει παρακάτω ο Scott). Ας σημειώσουμε επίσης μια ενδιαφέρουσα μελέτη του στρατιωτικού αναλυτή Steven Metz, ο οποίος έγραψε το 1999 ότι «ένα σοβαρό τρομοκρατικό χτύπημα στις ΗΠΑ θ' αποτελούσε χρυσή ευκαιρία για τους αμερικάνους πολιτικούς γηγέτες... [οι οποίοι] θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τη συναισθηματική φόρτιση του κοινού με πολλούς τρόπους, δημιουργικά ή καταστροφικά». (Αυτή η μελέτη αναφέρεται στο κείμενο του Massimo De Angelis, W-TINA-W που μπορεί να βρει κανείς στη διεύθυνση της «συνέλευσης ενάντια στον πόλεμο και την ειρήνη των κυρίαρχων», www.geocities.com/aenantia, μαζί με πολλά άλλα ενδιαφέροντα κείμενα για τον πόλεμο).

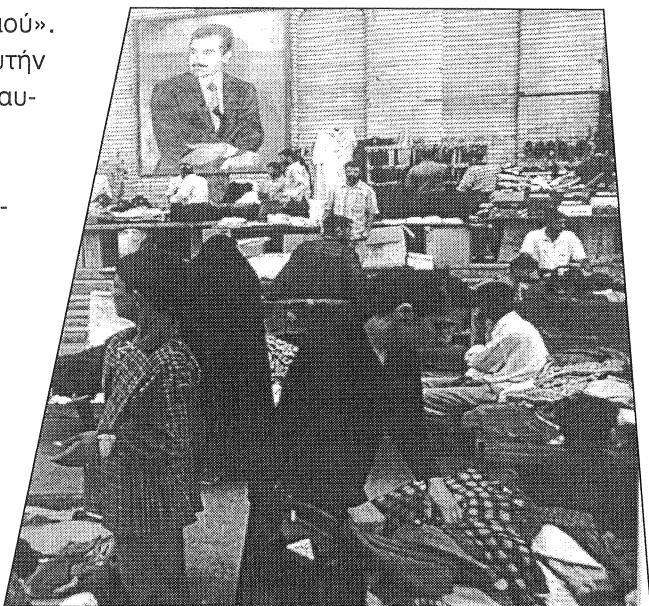
²³ Το κρίσιμο για τις ΗΠΑ ζήτημα της στροφής των χωρών του ΟΠΕΚ, και άλλων χωρών, προς το ευρώ, τα 2-3 τελευταία χρόνια, εξετάζεται στο άρθρο του Peter Dale Scott που δημοσιεύουμε παρακάτω (Παράρτημα 3).

²⁴ Μια σημείωση μόνο για τους ενδοκαπιταλιστικούς ανταγωνισμούς σε επίπεδο εθνών-κρατών: βρίσκονται η Γαλλία, η Γερμανία, η Ρωσία, η Κίνα και η Ιαπωνία σε πραγματική σύγκρουση με τις ΗΠΑ, όπως διατείνονται οι διάφορες πα-

οδηγήσει στη δημιουργία ενός νέου παγκόσμιου καθεστώτος συσσώρευσης. Ο νέος εχθρός που κατασκεύασε η κυριαρχη προπαγάνδα —αυτός της αόριστα και ακαθόριστα αιπειλητικής «τρομοκρατίας»— φιλοδοξεί να αντικαταστήσει, ως ιδεολογική μορφή οργάνωσης της κοινωνικής συναίνεσης, το μεταπολεμικό μπαμπούλα του «κομμουνισμού» και του «ολοκληρωτισμού». Ωστόσο, το διεθνές κεφάλαιο περιμένει απ' αυτήν την προπαγάνδα περισσότερα από όσα μπορεί αυτή να δώσει.

Ο παλιός κόσμος ήταν περισσότερο χειραγωγήσιμος από τα μπλοκ εξουσίας με την εξής έννοια: μέχρι τη δεκαετία του '70 και τα δύο μπλοκ έπειθαν τους υπηκόους τους ότι θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν την αφθονία των παραγωγικών δυνάμεων. Το προλεταριάτο πήρε αυτή την πραγματοποιήσιμη υπόσχεση ευτυχίας πολύ σοβαρά. Προσπαθώντας ν' αλλάξει τις σχέσεις διανομής και επικοινωνίας, και αρνούμενο τη μηχανοποιημένη εργασία, απείλησε να τινάξει στον αέρα την καπιταλιστική μορφή ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και να υπονομεύσει όλες τις μορφές κοινωνικού ελέγχου. Το κεφάλαιο, όπως έχουμε πει, αντεπιτέθηκε, οξύνοντας τις διαιρέσεις

εντός της εργατικής τάξης και επιβάλλοντας σε ένα μεγάλο κομμάτι της, τη σπάνη των μέσων διαβίωσης και απόλαυσης. Έτσι η αρχική κοινωνική κρίση έγινε γενική

κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης. Πράγμα που οδήγησε στη διάλυση των πιο αδύναμων κρίκων του κεφαλαίου (απ' τις δικτατορίες του ανατολικού μπλοκ ως αυτές της Αφρικής, της Άπω Ανατολής και της Λατινικής Αμερικής). Το προλεταριάτο έγινε απρόβλεπτο, χαοτικό και ως εκ τούτου, ακόμα πιο αιπειλητικό. Αν προσθέσουμε την προϊούσα κατάρρευση των σοσιαλδη-

ραλλαγές του αριστερού «αντι-ιμπεριαλισμού»; Δεν το βλέπουμε. Όσο κι αν αυτές οι χώρες δυσφορούν για το ότι η Ουάσινγκτον θέλει να επιβάλλει μονομερώς αυτό που θεωρεί «καλό» για το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα — φροντίζοντας ταυτόχρονα να μη δημιουργηθεί ξανά κανείς ισάξιος στρατιωτικός ανταγωνιστής της— πολύ απλά δεν μπορούν να κάνουν σχεδόν τίποτα γι' αυτό εκτός ίσως από το να υπενθυμίζουν ότι οι ΗΠΑ τις έχουν ανάγκη όσο κι αυτές έχουν ανάγκη αυτήν. Οι οικονομίες των ΗΠΑ, της Ευρώπης, της Ιαπωνίας και της Κίνας λειτουργούν σα συγκοινωνούντα δοχεία. Οι ΗΠΑ απορροφούν ένα πολύ μεγάλο μέρος των εξαγωγών τους κι αυτές επενδύουν ένα μέρος των εσόδων τους σε αμερικανικά κρατικά ομόλογα χρηματοδοτώντας έτσι το χρέος των ΗΠΑ. Όσο κι αν αυτό τις αποστραγγίζει από πολύτιμα κεφάλαια, άλλο τόσο η διεθνής πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων που εφαρμόζει το αμερικανοκρατούμενο ΔΝΤ ανοίγει στις πολυεθνικές, κυρίως τις ευρωπαϊκές, το δρόμο προς τις διεθνείς άμεσες επενδύσεις. Ας θυμηθούμε επίσης ότι η στροφή της κυβέρνησης Κλίντον προς μια πολιτική ισχυρού δολαρίου, στα μέσα της δεκαετίας του '90, έγινε για ν' αναζωγονηθεί η ιαπωνική οικονομία, πράγμα που συνέβαλλε στην κρίση κερδοφορίας της αμερικανικής βιομηχανίας στα τέλη της δεκαετίας. Όσον αφορά δε τις «κόντρες» εντός του NATO ή του ΟΗΕ, που μπορεί να επικαλεστεί κανείς, ...τι να πρωτοπούμε; Ας θυμίσουμε μόνο ότι με την έναρξη του πολέμου στο Ιράκ, όχι μόνο έπεσαν οι τόνοι, αλλά οι «ανταγωνιστές» των ΗΠΑ πρόσφεραν επίσης κάθε δυνατή εξυπηρέτηση (εναέριο χώρο, διέλευση στρατευμάτων, πιλότους των AWACS) στις «συμμαχικές δυνάμεις». Στις αρχές Απρίλη ο Γιόσκα Φίσερ δήλωνε ότι πρέπει «να αποτίσουμε φόρο τιμής και στους στρατιώτες της συμμαχίας που πέφτουν στο πεδίο των μαχών», ενώ ο Γάλλος πρωθυπουργός Ραφαρέν ξεκαθάριζε ότι «η αντίθεση της Γαλλίας στον πόλεμο δε σημαίνει ότι θέλουμε η δικτατορία να νικήσει τη δημοκρατία» (Βήμα, 6-4 και Ελευθεροτυπία, 5-4). Για να μην υπάρχει μάλιστα καμιά αμφιβολία σε σχέση με τις πραγματικές προθέσεις τους, στήριξαν, στις 21-5, προφανώς κατόπιν συμφωνιών κάτω από το τραπέζι, το ψήφισμα που κατέθεσαν οι ΗΠΑ στον ΟΗΕ, παραδίνοντας, με το αζημώτω βέβαια, το πιο μεγάλο τους «όπλο»: το εμπάργκο κατά του Ιράκ. Τόσος «ενδοϊμπεριαλιστικός ανταγωνισμός»!

μοκρατικών κομμάτων, των Κ.Κ. και των εθνικο-πελευθερωτικών αντάρτικων που, ως φράξιες του κεφαλαίου, κατάφερναν να καναλιζάρουν τις κοινωνικές απαιτήσεις, τότε αντιλαμβανόμαστε γιατί τις δύο τελευταίες δεκαετίες πλανάται μια γενικευμένη ανησυχία στην παγκόσμια καπιταλιστική αυτοκρατορία. Ο φόβος των κυρίαρχων μπορεί να συνοψιστεί στο εξής ερώτημα: «αν η κρίση αναπαραγωγής (που οι πολιτικές απορρύθμισης που εφαρμόσαμε, προσπαθώντας να εκμεταλλευτούμε προς όφελός μας την έκρηξη υποκειμενικότητας —και, ευτυχώς, ατομικισμού— του προλεταρίου, την τροφοδότησαν καταστρέφοντας τις παλιές μορφές επιτήρησης) γίνεται όλο και πιο δύσκολο να ξεπεραστεί μέσω μιας αναπτυξιακής πολιτικής, θα μπορούσε άραγε να επιλυθεί μέσω της βίας;» Το ερώτημα έχει απαντηθεί: οι δυνάμεις της τάξης και της ασφάλειας πολλαπλασιάζονται, οι μισθοφορικοί στρατοί (ιδιωτικοί και κρατικοί) αυξάνονται, το δόγμα της ασφάλειας στις παλιές και νέες μητροπόλεις στρατιωτικοποιεί τις κοινωνικές σχέσεις· **ο πόλεμος είναι πια διαρκής και είναι παντού.** Όμως, παρά τα φαινόμενα, δεν είναι η δύναμη των ηγεμόνων που αποδεικνύεται με τους μισθοφόρους, τα αεροπλάνα, τις βόμβες, τις φυλακές υψηστης ασφαλείας, τους συνοριοφύλακες, τους σεκιουριτάδες, τις πεζές περιπολίες και τους μπάτους της γειτονιάς. Όλα αυτά είναι, αντίθετα, ο δεικτης της αδυναμίας και της ανασφάλειάς τους μπροστά

σ' ένα προλεταριάτο που δεν πιστεύει πια σε τίποτα και σε κανέναν.

Όσο το κεφάλαιο προσπαθεί να καταστείλει τα αποτελέσματα των στρατηγικών της αυτοσυντήρησής του, καταρτίζοντας μια ανεξάντλητη λίστα «τρομοκρατών» που σερβίρεται με όλο και μεγαλύτερη βλακεία και χοντροκοπιά, τόσο δυναμώνει τις αιτίες αυτών των αποτελεσμάτων συνεχίζοντας να τις παράγει. Το «κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης», που συχνά αλλοιωθεί προς μια ανέφικτη συμμαχία με την «Ευρώπη» (ποιά «Ευρώπη»), προσπαθεί μάταια να υπενθυμίσει στο κεφάλαιο ότι δεν υπάρχει κοινωνική ειρήνη χωρίς εργασιακή εξασφάλιση και κοινωνικό κράτος. Έχοντας ζήσει οι κυρίαρχοι τα δυσάρεστα γι' αυτούς αποτελέσματα των παραχωρήσεων στο παρελθόν συνεχίζουν να το γράφουν στα αρχίδια τους. Ποιός άλλωστε αμφιβάλλει ότι αυτός ο γερασμένος καπιταλιστικός κόσμος έχει αδειάσει πια από κάθε έννοια ορθολογικότητας; Αν δίνουν ακόμα σημασία στα γιατροσόφια του είναι γιατί οι βάρβαροι που ελλοχεύουν στις πόλεις του παραμένουν απλά χαοτικοί.

Ιράκ, 2003.